

VU Research Portal

Case note: Hoge Raad

Smeehuijzen, J.L.

2004

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Smeehuijzen, J. L., (2004). *Case note: Hoge Raad*, Oct 31, 2003. (Tijdschrift voor Vergoeding Personenschade; Vol. 2004, No. 1).

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

VERJARING

HR 31 oktober 2003, RvdW 2003, 169 (Saelman-arrest)

Inleiding

Artikel 3:310 lid 1 BW bepaalt: 'Een rechtsvordering tot vergoeding van schade (...) verjaart door verloop van vijf jaren [nadat] de benadeelde zowel met *de schade* (...) als met de daarvoor *aansprakelijke persoon* bekend is geworden.' (cursivering JLS) In de onderhavige zaak was de benadeelde direct bekend met die beide feiten: hij kende de schade en de aansprakelijke persoon. Bekend met de omstandigheid dat een *fout* was gemaakt, werd hij echter pas zeven jaar later. Vangt de termijn aan op het moment van bekendheid met de in de wet opgesomde feiten, of pas zeven jaar later als de benadeelde tevens bekend is met de fout?

De Hoge Raad heeft in dit arrest (hierna ook: het Saelman-arrest) de gelegenheid van deze betrekkelijk eenvoudige vraag te baat genomen om zijn positie ten aanzien van het aanvangsmoment van de relatieve termijn te herzien. Waar hij ter bevredigende beantwoording met een betrekkelijk summiere overweging op grond van bestaande rechtspraak had kunnen volstaan, heeft hij nu gekozen voor een motivering die het leerstuk van de relatieve termijn tot diep in zijn wortels beïnvloedt. In oplopende mate van abstractie zijn in het arrest drie niveaus te onderscheiden.

Ten eerste beantwoordt de Hoge Raad de concrete rechtsvraag. Het antwoord luidt, zoals wat mij betreft te verwachten viel: voor het aanvangen van de relatieve termijn is vereist dat de benadeelde bekend is met de fout.

Ten tweede laat de Hoge Raad zich uit over het aanvangsmoment van de relatieve termijn *in algemene zin*: hij oordeelt dat de termijn pas aanvangt als de benadeelde 'daadwerkelijk in staat is' zijn rechtsvordering in te stellen. Dat oordeel is opzienbarend, omdat de Hoge Raad tot voor deze uitspraak een andere opvatting huldigde.

Ten derde laat de Hoge Raad zich uit over de ratio van de relatieve termijn. Waar hij die vroeger steeds zocht in 'de rechtszekerheid', overweegt hij nu dat de relatieve termijn tevens in het teken van de billijkheid staat. Die notie effent de weg om vragen van de relatieve termijn voortaan te beantwoorden vanuit het mijns inziens enig juiste perspectief, namelijk dat van de individuele rechtsverhouding.

Feiten en procesverloop

Een vrouw heeft tijdens haar zwangerschap in 1987 onder behandeling gestaan van gynaecoloog X, toentertijd werkzaam in het ziekenhuis van het AZVU. Zij is op 24 november 1987 opgenomen op de afdeling verloskunde van het AZVU. Na constatering van foetale nood is diezelfde avond onder leiding van de gynaecoloog Y een keizersnede uitgevoerd. Het aldus geboren kind, Jasper, bleek in een zeer slechte conditie te verkeren (onder andere) ten gevolge van zuurstofgebrek voor de geboorte (perinatale asfyxie). Jasper is overgebracht naar de afdeling neonatologie van het AZVU, waar onder meer een nierfunctiestoornis en respiratoire insufficiëntie werden geconstateerd.

Na intensieve behandeling heeft verbetering in de toestand van Jasper plaatsgevonden. In of omstreeks 1994 is echter uit onderzoek gebleken dat Jasper vanwege een gestoorde ontwikkeling aangepast onderwijs dient te volgen. In december 1994 (dus zeven jaar na de bevalling) heeft een gesprek plaatsgevonden tussen de ouders en gynaecoloog Y. In dat gesprek heeft gynaecoloog Y onder meer opgemerkt dat achteraf gezien eerder ingegrepen had kunnen worden bij de geboorte van Jasper. Gynaecoloog X en het AZVU zijn bij brief van 13 mei 1996 door de ouders aansprakelijk gesteld wegens – kort gezegd – tekortschietend medisch handelen bij de geboorte van Jasper. De ouders zijn vervolgens een procedure begonnen.

Gynaecoloog X en het AZVU hebben niet alleen betwist dat van enige tekortkoming of fout sprake is geweest, maar hebben zich bovendien beroepen op verjaring en rechtsverwerking. De rechtbank heeft het beroep op verjaring gegrond geacht. Het hof heeft de tegen dat oordeel gerichte grieven verworpen. De Hoge Raad parafraseert:

'Het [hof; JLS] heeft daartoe overwogen dat de schade waarom het in deze procedure gaat, is gelegen in een bij Jasper aanwezige ontwikkelingsstoornis. Bij Jaspers geboorte was al duidelijk dat zijn gezondheid ernstige schade had opgelopen en dat een hersenbeschadiging was opgetreden door zuurstoftekort. Zijn ouders waren hiervan op de hoogte. Zij wisten dat de ontstane gezondheidsschade gevolgen kon hebben voor de ontwikkeling van Jasper, al wisten zij nog niet wat de omvang van de schade zou zijn. Dit laatste belette echter niet dat de verjaringstermijn ging lopen (rov. 4.4). De ouders wisten in 1987 ook al wie voor de ontstane schade aansprakelijk waren te stellen voor zover er aansprakelijkheid was. Daaraan doet niet af dat zij aanvankelijk niet wisten dat die personen daadwerkelijk voor de ontstane schade aansprakelijk waren te stellen (rov. 4.5). Bij gebreke van tijdige stuiting is de verjaring, die in 1987 is gaan lopen, op de voet van art. 3:310 lid 1 BW in samenhang met art. 73 Ow Nieuw BW, op 1 januari 1993 voltooid.'

Tegen dit oordeel komen de ouders op met een middel dat in de kern betoogt dat het hof aldus heeft blijk gegeven van een onjuiste rechtsopvatting over het moment waarop de in artikel 3:310 lid 1 BW bedoelde verjaringstermijn van vijf jaren begint te lopen. Het enkele feit dat Jasper bij zijn geboorte niet gezond bleek, betekent immers nog niet dat de ouders toen reeds bekend waren met de in artikel 3:310 BW bedoelde aansprakelijke persoon, omdat zij toen geen aanwijzingen hadden dat die gezondheidsproblemen waren terug te voeren op een medische fout. De Hoge Raad overweegt ter inleiding op de beoordeling van het middel:

'3.4 Art. 3:310 lid 1 BW bevat twee verjaringstermijnen: een korte van vijf jaren die begint te lopen op de dag volgende op die waarop de benadeelde zowel met de schade als met de daarvoor aansprakelijke persoon bekend is geworden, en een lange van twintig jaren, die begint te lopen op de dag na de gebeurtenis waardoor de schade is veroorzaakt. Aan deze lange termijn ligt blijkens de wetsgeschiedenis en de daarmee

strokende, vaste rechtspraak van de Hoge Raad (vgl. HR 3 november 1995, nr. 15.801, NJ 1998, 380) de rechtszekerheid ten grondslag. Deze termijn begint te lopen door het intreden van de schadeveroorzakende gebeurtenis, zelfs als de benadeelde met het bestaan van zijn vordering niet op de hoogte is (met dien verstande dat een grond voor verlenging van de verjaring bestaat in het geval van art. 321 lid 1, aanhef en onder f, BW). De korte verjaringstermijn daarentegen, waarom het in dit geding gaat, staat niet alleen in het teken van de rechtszekerheid, maar ook van de billijkheid. De voormelde eis dat de benadeelde bekend is geworden met zowel de schade als de daarvoor aansprakelijke persoon, moet naar vaste rechtspraak van de Hoge Raad aldus worden opgevat dat het hier gaat om een *daadwerkelijke* bekendheid (HR 6 april 2001, nr. C99/158, NJ 2002, 383; vgl. ook HR 20 april 2001, nr. C99/293, NJ 2002, 384), zodat het enkele vermoeden van het bestaan van schade niet volstaat (HR 24 januari 2003, nr. C02/011, NJ 2003, 300). Voorts heeft de Hoge Raad beslist dat, indien de benadeelde zijn vordering niet kan instellen door omstandigheden die aan de schuldenaar moeten worden toegerekend, het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is dat de schuldenaar zich erop zou vermogen te beroepen dat de vijfjarige verjaring is begonnen te lopen op het zojuist bedoelde tijdstip. De korte verjaringstermijn gaat dan pas in wanneer die omstandigheden niet langer verhinderen dat de vordering kan worden ingesteld (HR 23 oktober 1998, nr. 16.567, C97/037, NJ 2000, 15 en HR 25 juni 1999, nr. 16.841, C97/320, NJ 2000, 16). Tegen de achtergrond van voormelde rechtspraak en in het licht van de mede naar aanleiding van deze arresten verschenen literatuur komt de Hoge Raad thans tot het oordeel dat de korte verjaringstermijn van art. 3:310 lid 1 BW, gelet op de strekking van deze bepaling, pas begint te lopen op de dag na die waarop de benadeelde daadwerkelijk in staat is een rechtsvordering tot vergoeding van deze schade in te stellen.’

Zodat het antwoord op de voorliggende rechtsvraag luidt:

‘3.5 Tegen deze achtergrond moet worden aangenomen dat indien iemand bij zijn geboorte lichamelijk letsel heeft opgelopen dat door het natuurlijk verloop van de zwangerschap en bevalling zou kunnen zijn veroorzaakt, de korte verjaringstermijn van art. 3:310 lid 1 BW pas begint te lopen zodra hij of diens wettelijk vertegenwoordiger, voldoende zekerheid – die niet een absolute zekerheid hoeft te zijn – heeft gekregen dat het letsel (mede) is veroorzaakt door tekortschietend of foutief medisch handelen.’

En daarmee is het lot van het hof-arrest beschoren:

‘De rechtsklacht van het middel is derhalve gegrond. De ouders, die in dit geding met rechterlijke machtiging namens Jasper procederen, hebben zich immers erop beroepen dat zij pas in het hiervoor [zie inderdaad hiervoor; JLS] bedoelde gesprek met gynaecoloog Y hebben vernomen dat de bij Jaspers geboorte opgetreden hersenbeschadiging mede is veroorzaakt door te laat ingrijpen van gynaecoloog X. Hun stel-

ling dat de onderhavige verjaringstermijn pas daags na dit gesprek een aanvang heeft genomen, is door het hof ten onrechte weerlegd met de overweging dat de onderhavige verjaringstermijn al bij de geboorte van Jasper is begonnen te lopen, ook al wisten de ouders toen nog niet dat de behandelend arts en het ziekenhuis voor de ontstane schade aansprakelijk konden worden gesteld.’

Commentaar

Zoals in de inleiding werd opgemerkt, is deze uitspraak op drie niveaus interessant, te weten met betrekking tot (1) de vraag of kennis van de fout vereist is voor aanvang van de relatieve termijn, (2) wanneer in algemene zin de relatieve termijn aanvangt, en (3) de overweging dat de relatieve termijn tevens in het teken van de billijkheid staat. Over die drie aspecten is het volgende op te merken.

Ad 1 Kennis van de fout als vereiste voor aanvang van de relatieve termijn

In een eerder nummer van dit tijdschrift besteedde ik aan de onderhavige problematiek aandacht in commentaar op het BASF-arrest.¹ Ik schreef:

‘Artikel 3:310 lid 1 BW bepaalt dat de relatieve verjaringstermijn aanvangt bij bekendheid met (i) schade en (ii) aansprakelijke persoon. Men zou kunnen denken dat die twee feiten een adequate opsomming vormen van de kennis die de benadeelde moet hebben om zijn recht geldend te kunnen maken. Maar dat is niet zo. Alvorens zijn recht geldend te kunnen maken, moet de benadeelde niet alleen kennis hebben van schade en dader, maar tevens van, onder meer, de fout en het causaal verband tussen de fout en de schade. Zo is het niet mogelijk iemand aan te spreken tot schadevergoeding uit onrechtmatige daad zolang men niet weet *dat sprake is* van een onrechtmatige daad.

De vraag is of artikel 3:310 lid 1 letterlijk moet worden uitgelegd, zodat steeds de relatieve termijn aanvangt bij bekendheid met schade en dader, ook als *andere* relevante feiten nog niet bekend zijn, óf dat een ruimere interpretatie de voorkeur verdient, in de zin dat de relatieve termijn pas aanvangt als de benadeelde bekend is met *alle* voor het instellen van zijn vordering relevante feiten. Letterlijke interpretatie zou ertoe leiden dat de termijn kan aanvangen nog voordat de benadeelde in staat is zijn vordering in te stellen wegens gebrek aan kennis van relevante feiten. Dat zou zich niet kunnen voordoen bij de ruimere uitleg.

De Hoge Raad heeft zich over deze problematiek nog niet expliciet hoeven uitlaten. Wel is er lagere rechtspraak waarin wordt beslist dat onbekendheid met de fout niet aan aanvang van de relatieve termijn in de weg staat.’

1. TVP 2003, p. 51 e.v.

Die lagere rechtspraak waaraan ik destijds refereerde, is het hier gesneuvelde hof-arrest en het daaraan voorafgaande vonnis van de rechtbank. Met het onderhavige arrest heeft dus de Hoge Raad zich inmiddels wél expliciet uitgesproken: de benadeelde moet met de fout bekend zijn alvorens de relatieve termijn kan aanvangen (zie r.o. 3.5). Dat de Hoge Raad tot die conclusie geneigd was, valt al voorzichtig af te leiden uit het BASF-arrest. Ik constateerde dat in mijn voornoemde artikel en merkte op:

‘Het zou wat mij betreft te verwelkomen zijn als wij de Hoge Raad deze brede opvatting inderdaad mogen toedichten. Bepalend voor het aanvangsmoment van de relatieve verjaringstermijn behoort, meen ik, te zijn het moment waarop de benadeelde in staat is zijn vordering in te stellen. Vóór dat moment is niet te rechtvaardigen dat hem zijn vorderingsrecht wegens louter tijdsverloop ontnomen wordt. Zolang hij geen kennis heeft van alle relevante feiten, is hij niet in staat zijn vorderingsrecht uit te oefenen, en moet dat recht dus ook niet krachtens de korte verjaringstermijn kunnen verjaren.’

Aan deze instemmende woorden is hier nog het volgende toe te voegen. In het Saelman-arrest gaat het om de vraag of bekendheid met de fout vereist is, hoewel dat vereiste niet genoemd staat in artikel 3:310 lid 1 BW. Als men de feiten waarvan men kennis moet hebben om een vordering te kunnen instellen hiërarchisch zou willen ordenen, is de fout eerste in rang, omdat alle andere feiten pas juridisch kleur krijgen als het besef bestaat dat er een fout is gemaakt. Begrippen als schade, aansprakelijke persoon en causaal verband *veronderstellen* alle het bestaan van een fout. Voor de benadeelde is schade geen schade in de juridische zin van het woord zolang hij de fout niet kent. Hetzelfde geldt voor de aansprakelijke persoon en het causaal verband. Aldus beschouwd is de kennis van de fout *bij uitstek* een feit dat men moet kennen alvorens de relatieve termijn kan aanvangen. In dat licht beschouwd is het nogal ongelukkig dat de wetgever juist bekendheid met de fout in artikel 3:310 lid 1 BW niet expliciet noemt,² en tamelijk vanzelfsprekend dat de Hoge Raad die bekendheid wel eist.³

Ad 2 Het aanvangsmoment van de relatieve termijn in het algemeen

Het grote belang van het onderhavige arrest schuilt in de koerswijziging van de Hoge Raad ten aanzien van het aanvangsmoment van de relatieve termijn *in het algemeen*. Hij overweegt aan het einde van r.o. 3.4: ‘Tegen de achtergrond van voormelde rechtspraak en in het licht van de mede naar aanleiding van deze arresten verschenen literatuur komt de Hoge Raad thans tot het oordeel dat de korte verjaringstermijn van art. 3:310 lid 1 BW, gelet op de strekking van deze bepaling, pas begint te lopen op de dag na die waarop de benadeelde daadwerkelijk in staat is een rechtsvordering tot vergoeding van deze schade in te stellen.’ Dat is werkelijk nieuw.

Tot voor dit arrest bediende de Hoge Raad zich van wat men de ‘toerekeningsconstructie’ kan noemen. Die werd geïntroduceerd in het seksueel misbruik-arrest,⁴ waar het slachtoffer weliswaar bekend was met schade en aansprakelijke persoon, maar zij wegens door het misbruik veroorzaakte psychisch onvermogen

niet in staat was een vordering tegen de dader in te stellen. De Hoge Raad verwoog:

‘Een rechtsvordering als de onderhavige verjaart door verloop van vijf jaren nadat de benadeelde de voor het instellen van zijn vordering benodigde wetenschap heeft verkregen, en in ieder geval door verloop van twintig jaren na de gebeurtenis waardoor de schade is ontstaan. Ook wat het beroep op de eerstbedoelde verjaringstermijn betreft, eist de rechtszekerheid – welke het instituut der verjaring mede beoogt te dienen (vgl. HR 3 november 1995, nr. 15801, NJ 1998, 380) – een vaste termijn; daarom kan in het algemeen niet worden afgeweken van het in art. 3:310 lid 1 BW vermelde aanvangstijdstip van die termijn. Voor zover zulks ertoe leidt dat een vordering verjaart welke de schuldeiser niet geldend heeft kunnen maken – een geval dat art. 3:310 lid 1 BW blijkens zijn bewoordingen juist beoogt te voorkomen – is dat uit een oogpunt van individuele gerechtigheid moeilijk te accepteren. Daarom is het, wanneer zulk een niet geldend kunnen maken voortvloeit uit omstandigheden die aan de debiteur moeten worden toegerekend, naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar dat deze zich erop zou vermogen te beroepen dat de vijfjarige verjaring een aanvang heeft genomen op het in art. 3:310 lid 1 BW omschreven aanvangstijdstip daarvan. In zodanig geval moet dan ook worden aangenomen dat de verjaringstermijn eerst een aanvang neemt wanneer die omstandigheden het kunnen geldend maken van de vordering niet langer verhinderen.’

Hier wilde dus de Hoge Raad niet het daadwerkelijk in staat zijn tot aanvangsmoment van de relatieve termijn verheffen, en hield hij in beginsel, omdat met de verjaring de rechtszekerheid zou worden nagestreefd, vast aan de letterlijke bewoordingen van de wet. Slechts als de omstandigheden die de benadeelde beletten zijn vordering in te stellen aan de debiteur konden worden toegerekend, ving de relatieve termijn niet aan. Die situatie werd gepresenteerd als een uitzondering op de regel en aldus dogmatisch verpakt in de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid.

Van die benadering is in het Saelman-arrest afstand genomen. Het is niet langer zo dat voor opschorting van de relatieve termijn de verhinderende omstandigheden aan de dader moeten kunnen worden toegerekend; het enkele feit dat zij de benadeelde niet daadwerkelijk in staat doen zijn, is voldoende. Zo is na het Saelman-arrest de enkele constatering dat iemand in psychische overmacht verkeert, toereikend voor de conclusie dat de termijn niet aanvangt zolang dat onvermogen voortduurt.

2. Zie over deze problematiek en afwijzende bespreking van het hof-arrest mijn artikel Het aanvangsmoment van de relatieve verjaringstermijn, WPNR nr. 6549, p. 759 (deel I) en nr. 6550, p. 781 (deel II), p. 783 e.v.
3. Hoewel dus rechtbank, hof en ook de A-G er anders over dachten. Mijn indruk is eerlijk gezegd, maar meer dan een vermoeden is het niet, dat rechtbank en hof de vordering niet erg sterk hebben gevonden en wellicht in de verjaring een mogelijkheid hebben gezien de zaak kort af te doen. Als de gegrondheid van de vordering van de ouders zonneklaar was geweest, was men wellicht eerder geneigd geweest tot een ruimere interpretatie van art. 3:310 lid 1.
4. HR 23 oktober 1998, NJ 2000, 15, herhaald in het kindermishandelingsarrest van HR 25 juni 1999, NJ 2000, 16.

Die koerswijziging verdient wat mij betreft bijval. Die instemming is gestoeld op wat naar mijn oordeel de ratio van de relatieve termijn is. Ik heb daar in mijn voornoemde WPNR-artikel het volgende over geschreven:

‘Verjaring ontnemt de benadeelde zijn rechtsvordering. Hij verliest de rechtsvordering niet door *voldoening* van de vordering waar de rechtsvordering betrekking op heeft, maar door *tijdsverloop*. Waar echter voldoening een vanzelfsprekende rechtvaardiging is voor het tenietgaan, is tijdsverloop dat niet. Hoe is te verdedigen dat iemand zijn recht door louter tijdsverloop verliest?

Tijdsverloop bezwaart in twee opzichten de positie van de debiteur. In de eerste plaats doet tijdsverloop de kwaliteit van bewijs achteruitgaan. Herinneringen van getuigen vervagen of verdwijnen geheel en bewijsstukken worden weggegooid of raken anderszins zoek. Dat heeft tot gevolg dat de bewijspositie van de debiteur verslechtert. Hierdoor wordt het voor hem moeilijk of zelfs onmogelijk verweer te voeren. In de tweede plaats raakt de debiteur met het voortschrijden van de tijd in toenemende mate in onzekerheid over zijn vermogenspositie. Het is economisch maar ook anderszins bezwaarlijk tot in lengte van dagen rekening te moeten houden met een al dan niet toewijsbare vordering. Te zeggen is dat de “individuele rechtszekerheid” van de debiteur wordt aangetast.

Rechtvaardigt die constatering het verlies van recht? Wel als de crediteur in staat is geweest zijn vordering in te stellen. Enerzijds is er dan het hiervoor bedoelde wezenlijke belang van de debiteur bij het spoedige geldend maken van zijn recht. Anderzijds is er in dat geval het nauwelijks serieus te nemen belang van de crediteur bij een steeds maar voortdurende bevoegdheid tot uitoefening van zijn recht; hij kan dat recht immers *nu* reeds uitoefenen. Na de belangen aldus geïdentificeerd te hebben is de afweging niet moeilijk meer. Van de crediteur te verlangen dat hij zijn vordering binnen een redelijke termijn instelt, vraagt van hem geen reëel offer, terwijl het voorkomt dat de positie van de debiteur door tijdsverloop steeds verder bezwaard raakt. Als de crediteur zijn beurt voorbij laat gaan is dat zijn eigen keuze. Het is niet onrechtvaardig hem zijn recht te doen verliezen: hij heeft dat verlies aan zijn eigen stilzitten te danken.

Ik meen dat wij de regeling van relatieve verjaringstermijn van art. 3:310 lid 1 BW in overeenstemming met het voorgaande moeten opvatten. Vijf jaar nadat hij daartoe in staat is geraakt moet de crediteur zijn vordering hebben ingesteld, anders is zijn beurt voorbij. Maar dat betekent dat hij ook wel echt in staat, echt aan de beurt moet zijn geweest. Anders is niet meer te rechtvaardigen dat hem zijn recht ontnomen wordt. Zo beschouwd behelst de regeling van de relatieve verjaringstermijn een gestandaardiseerde vorm van rechtsverwerking. Niet in juridisch technisch opzicht uiteraard – onder andere omdat stilzitten voor rechtsverwerking niet genoeg is – maar wel in conceptuele zin: door zijn gedraging (hier: een niet doen) bezwaart de crediteur de positie van de debiteur zozeer dat hem die gedraging wordt tegengeworpen.⁵

Na het Saelman-arrest rijst wellicht de vraag hoe het nieuwe criterium ‘daadwerkelijk in staat zijn’ zich nu verhoudt tot de tekst van de wet. In veruit de meeste gevallen zal de benadeelde op het moment dat hij bekend is met schade en aansprakelijke persoon, tevens ‘daadwerkelijk in staat zijn’ een vordering in te stellen; de tekst van de wet en het nieuwe criterium zullen dus over het algemeen samenvallen. Slechts in die situaties waarin de benadeelde ondanks bekendheid met dader en aansprakelijke persoon niet daadwerkelijk in staat is zijn vordering in te stellen, krijgt de regel uit het Saelman-arrest betekenis.

Over het criterium ‘daadwerkelijk in staat zijn’ valt aanzienlijk meer te zeggen dan het bestek van deze noot toestaat. Ik noem twee vragen: (1) is het zo dat *alle* verhinderende omstandigheden aan de aanvang van de relatieve termijn in de weg staan, of zijn er ook die dat effect niet vermogen te hebben (denk aan bijvoorbeeld rechtsdwaling⁶)? En: (2) zijn er gevallen waarin de benadeelde weliswaar daadwerkelijk in staat is zijn vordering in te stellen, maar de relatieve termijn desondanks toch niet zou moeten aanvangen (denk bijvoorbeeld aan de misbruikte vrouw die psychotisch zal raken als zij tegen de dader ageert⁷)? Deze en soortgelijke vragen moeten mijns inziens steeds worden beantwoord vanuit de hiervoor weergegeven ratio van de relatieve termijn. Om een gebrekkelijk gemotiveerd schot voor de boeg te geven ten aanzien van de twee voornoemde voorbeelden: (1) rechtsdwaling schort de relatieve termijn niet op, omdat nu eenmaal de fictie geldt dat de burger geacht wordt zijn recht te kennen en van de benadeelde dus redelijkerwijze verwacht had mogen worden dat hij zijn recht uitoefende, en (2) de dreiging van een psychose schort de termijn wel op, omdat van de benadeelde redelijkerwijze niet verwacht mocht worden dat hij zijn vordering instelde ten detrimente van haar geestelijke gezondheid.

Ad 3 De relatieve termijn in het teken van de billijkheid

In het seksueel misbruik-arrest overwoog de Hoge Raad: ‘Ook wat het beroep op de eerstbedoelde verjaringstermijn betreft, eist de rechtszekerheid – welke het instituut der verjaring mede beoogt te dienen (vergelijk HR 3 november 1995, nr. 15801, NJ 1998, 380) – een vaste termijn.’ Thans overweegt de Hoge Raad in het Saelman-arrest: ‘De korte verjaringstermijn daarentegen, waarom het in dit geding gaat, staat niet alleen in het teken van de rechtszekerheid, maar ook van de billijkheid.’

De zo-even geopperde rechtsverwerkingsgedachte kon moeilijk ingang vinden toen het primaat van ‘de rechtszekerheid’ nog gold. Dat is geheel anders nu naast de rechtszekerheid de billijkheid als grondslag voor de relatieve termijn is aanvaard. De rechtsverwerkingsgedachte beoogt immers een concretisering van de billijkheid te zijn.

Of ‘de rechtszekerheid’ nog enige bijzondere, zelfstandige betekenis heeft, is wat mij betreft zeer de vraag. De rechtszekerheid,

5. J.L. Smeehuijzen, a.w. (noot 2), p. 764.

6. Zie HR 24 mei 2002, NJ 2003, 269.

7. Zie HR 11 oktober 2002, NJ 2002, 585.

begrepen als belang van de individuele debiteur, is *verdisconteerd* in de rechtsverwerkingsgedachte, in die zin dat de rechtszekerheid van de debiteur (naast de teloorgang van bewijs) een reden vormt om na te lang verwijtbaar stilzitten van de benadeelde tot verjaring van het vorderingsrecht te concluderen. Voorts speelt de rechtszekerheid een rol in die zin dat de regeling van de relatieve verjaringstermijn zo moet worden uitgelegd, dat de uitkomst van haar toepassing zo goed mogelijk voorspelbaar is, maar dat geldt voor *iedere* regel.⁸

*Mr. J.L. Smeehuijzen, docent en onderzoeker
aan de Vrije Universiteit te Amsterdam*